

נר ששכר

לע"נ מרן ראש הישיבה
 הגאון הגדול רבי יששכר מאיר זצוק"ל
 גליון ק"ל פרשת קרח תשע"ד

משנה שכר שכיר ביאורים על הפרשה מעובדים ממשנתו של רבינו

ההתבוננות במידת האמת, ההכרה בהנהגה הרוחנית (חלק ב')

"ועתה יגדל נא כח ה' כאשר דברת לאמר. ה' ארך אפים ורב חסד נשא עון ופשע ונקה לא ינקה פקד עון אבות על בנים על שלשים ועל רבעים" (במדבר י"ז-י"ח). מלשון הפסוק נראה, שלא בקש משה רבינו אלא במידות **"ארך אפים ורב חסד, נושא עון ופשע"**, אך לא ביקש במידת "אמת". וכבר עמד על זה הרמב"ן ופירש בזה **"הזכיר במדות ארך אפים ורב חסד ולא הזכיר אמת, כי במדת אמת יהיו חייבים"**.

וכבר תמה הריקאנטי על דברי הרמב"ן, שהרי בכל מקום מידת "אמת" ירמוז על מידת הרחמים בדיון, שמגביר את הרחמים על האמת הפשוטה, ומרחם אף למי שעל פי היושר אין מקום לרחם עליו, וא"כ אף כאן שהיו חייבים בדיון, למה לא הזכיר מידת אמת, לעורר את הרחמים במקום שעל פי היושר והאמת אין מקום לרחם עליו.

ונראה לפרש את כוונתו של הרמב"ן, שאף שבכל חטא "אמת" מורה שראוי לו למות בחטאו (מבואר בירושלמי במכות פ"ב ה"ו), מכל מקום מידת הרחמים מרחמת עליו אף במקום שעל פי דין ראוי לו למות על שעבר על מאמר בוראו. אך כאן פגמם וחטאם לא היה על שעברו על מאמר ה', אלא במה ששפטו את מראה עיניהם שלא כראוי, ועל האמת אמרו כי שקר הוא, ועל כן אין להמליץ עליהם ולהזכיר כלל את מידת "אמת", שכן במידה זו עצמה פגמו ואין ראוי להזכירה בבקשת הרחמים עליהם.

התשובה השלימה של דור המדבר

"דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא, ואין עומדין בדיון, שנאמר במדבר הזה יתמו ושם ימתו, דברי רבי עקיבא. רבי אליעזר אומר עליהם הוא אומר אספו לי חסידי כרתי בריתי עלי זבח" (משנה סנהדרין קח.).

מבואר בזה, שלדעת רבי עקיבא לבד ממה שנענשו דור המדבר בעונש חמור בעולם הזה, עוד נענשו במה שאין אין להם חלק לעולם הבא. ואילו לדעת ר"א לא זו בלבד שזכו לעולם הבא, עוד זכו למדרגה רמה בתשובתם ונתכנו בתואר "חסידי" ו"כורתי בריתי".

ובגמ' שם נתבאר עוד: **"אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: שבקה רבי עקיבא לחסידותיה"** (ש"ר"ג לזכות את ישראל והשתא מחייב להו, דאמר דור המדבר אין להם חלק לעולם הבא" - רש"י), שנאמר הלך וקראת באזני ירושלים לאמר... זכרתי לך חסד נעורייך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה. ומה אחרים באים בזכותם, הם עצמן לא כל שכן", וממבואר כי זכות הליכתם של דור המדבר במדבר מ' שנה, וה"חסד" הכרוך בהליכה זו, היא עומדת להם לישראל לעתיד לבא להיות נגאלים בזכות "חסד" זה, עד שלמד מזה רבי יוחנן קל וחומר להם עצמם - שאם עתידים לזכות את הדורות האחרונים, ק"י שיזכו הם עצמם בשכר הליכה זו. וראוי להתבונן איפה, מכח איזו הנהגה נתכנו דור זה בתואר חסידים, ומהי חסדם העומד לדורות עולם.

אכן, מתוך ההתבוננות באחרית פרשת המרגלים נראה, שאחר שחטאו ישראל בבכיית חנינם באותו לילה, שבו כל ישראל והתאבלו על מעשיהם הרעים, ועל מה שלא האמינו בה' ובמשה עבדו, וכפי שמתבאר מתוך הפסוקים: **"וידבר משה את הדברים האלה אל כל בני ישראל ויתאבלו העם מאד. וישכמו בבקר ויעלו אל ראש ההר לאמר הננו ועלינו אל המקום אשר אמר ה' כי חטאנו"** (יד ל"ט-מ, וע"י ברש"י ורש"י).

ועוד מבואר בחז"ל (איכ"ר פתיחתא לג, והובא ברש"י בתענית ל): שאחר ששבו בתשובה שלימה, קבלו עליהם את גזר דינם למיתה באהבה, ובכל שנה ושנה מסרו נפשם למיתה בליל ט' באב, עד לשנה הארבעים שפסקו מתי מדבר

בחלקו הראשון של מאמר זה, נתבאר פגם המרגלים בשליחותם, כי תחת בבתבוננות במהות הארץ הרוחנית - כפי שציוו משה רבינו לראות "טוב הארץ", ראו הם את הארץ ואת יושביה במבט גשמי - כפי שביקשו משלחיהם "נשלחה אנשים... ויחפרו לנו את הארץ", ומתוך ראייה זו שגו וסברו כי אין בכחם לעלות אל הארץ, כי חזק הוא ממנו.

בהמשך מאמרו ביאר רבינו זצוק"ל את פנימיות חטא המרגלים, וטעם מה שלא בקש משה רבינו רחמים על ישראל אלא במידות חנון ורחום, ולא הזכיר את מידת "אמת", מפני שבמידה זו עצמה פגמו בחטאם. ועוד הרחיב רבינו לבאר בדרך זה את מהות מחלוקתו של קרח ועדתו על משה רבינו, וכפי שיתבאר בהמשך המאמר.

~ ~ ~
 "מוציאי דבת הארץ רעה"

טעות המבט הגשמי על הנהגה הניסית

סתירות רבות מצאנו לכאורה בדברי המרגלים, שבכל דבריהם הזכירו את שבחה של ארץ ישראל מחד, ובחדא מחתא הוציאו את דיבת הארץ לרעה, ודוגמא אחת נביא בזה, ובה הראנו הרמב"ן בביאוריו את אופן הוצאת הדיבה לרעה, וממנה יש להקיש לכל שאר דבריהם:

"ויציאו דבת הארץ אשר תרו אתה אל בני ישראל לאמר הארץ אשר עברנו בה לתור אתה ארץ אכלת יושביה הוא וכל העם אשר ראינו בתוכה אנשי מדות" (יג לב).

סתירה מופלאה רואים אנו כאן, שכן **"ארץ אוכלת יושביה"** היא ארץ רעה המשכלת הבנים, ומימיה דלים ורעים, ואין דרכה לגדל אנשי מידות ידועים בגבורתם, ואילו מרגלים אלו ראו ארץ אוכלת יושביה, ואף על פי כן היו אנשיה "אנשי מידות", וכיצד הטו את שבח הארץ מטוב לרע במאמרם זה?

ומישיב הרמב"ן את הדברים בישוב נפלא: **"אבל, דיבת המרגלים לאמר כי הארץ היא חזקת האויר כבדת הטבע, ומימיה ופירותיה עבים וכבדים ויגדלו גדול רב מאד, ולא יסבלו אותם מזגי בני אדם הבינונים, זולתי הענקים ואנשי מדות שהם בעלי כח החזקים בטבע - אשר הם עצומים גבהם וקומתם, ולכן תגדל אנשים גדולים מאד ותמית שאר בני אדם כולם, כמנהג במאכלים הגסים"**.

ונמצאנו למדים, כי תחת אשר יבינו המרגלים מתוך מראה הפירות המשובחים ומידות אנשי הארץ את שבחה של הארץ, תחת זה הפכו הם את שבח הארץ לדיבה רעה, ולמדו מתופעות מופלאות אלו את ההיפך המוחלט מן האמת הנראית בהם, מתוך המבט המעוקם שאחזו בה בכל הילוכם לתור את הארץ. ושורש חטאם בראייתם היתה מה שביקשו לראות את הארץ במבט טבעי, חלף המבט השמימי - הניסי אשר ציוו משה רבינו להביט בו, ואילו שתו לבם לראיית הניסים החקוקים בהנהגת הארץ, לא היו טועים ומטעים את ישראל בראיה מוטעית, אשר שורשה במבט טבעי על ארץ שאין לה שייכות לטבע כלל, ומונהגת בהנהגה שמימית.

ואף כל שאר דיבת הארץ אשר הוציאו לרעה, שורשה מנקודה זו היתה, שכולם נבעו מתוך שפיטת כל מראות שראו במבט טבעי, ולא שתו לבם להבין ולהשכיל כי ניסים המה ולא טבע, והחליפו את הראיה הניסית במראה שטחי גשמי, הראייה ה"טבעית" - אשר בשקר יסודה.

טעם מה שלא בקש משה רבינו רחמים במידת "אמת"

כאשר ביקש משה רבינו רחמים על ישראל אחר מעשה המרגלים, בקש לעורר בתפילתו את הנהגת מידות הרחמים שנוהג בהם הקב"ה עם ישראל:

אליבא דהלכתא

שכח כלי בתוך המקוה כלים בערב שבת האם רשאי להוציאו בשבת

בגמ' בביצה (י) ה. מבואר שאין מטבילים כלים בשבת, ושם נתבאר ד' טעמים לאיסור זה. א. גזירה שמא יטלטלנו ד"א ברה"ר. ב. גזירה משום שחיטה. ג. גזירה שמא ישהא עד שבת ויבוא לדי תקלה. ד. מפני שנראה כמתקן כלי.

וכתב הרא"ש (ס"ה יג) ש"ז לענין כלים טמאים אך לענין כלים הנקנים מן הגוי, דינם תלוי בטעמים הנ"ל, דלטעם שחיישין לתקלה אין איסור כיון שאין חשש שיבוא לדי תקלה [דדוקא בכלים טמאים יש חשש שישתמש בכלי ויאכל אוכל טמא משא"כ בכלים חדשים שאין האוכל נאסר באכילה], וכן לטעם שחיישין לסחיטה אין זה שייך בכלים חדשים הנקנים מן הגוי. אך שאר הטעמים שייכים אף בכלים חדשים הנקנים מן הגוי. וכיון שטבילת כלים הנקנים מן הגוי בשבת תלוי בטעמים הנ"ל נחלקו הראשונים האם מותר להטביל כלים חדשים בשבת, והו"ד **בב"י** (שכ"ג, ז).

ובשו"ע (שם) הביא את המחלוקת האם מותר להטביל כלים חדשים הנקנים מן הגוי בשבת, וכתב דירא שמים יצא ידי כולם ויקנה את הכלי לגוי במתנה ויחזור וישאלנו ממנו ואין צריך טבילה. ומשמע מלשונו שמצד הדין מותר להטביל את הכלים בשבת, אלא שהביא עצה לצאת אף יד"ח האוסרים, וכן למד **המשנ"ב** (סי"ק לב) מדברי.

אמנם המשנ"ב (שם) כתב דמדברי **הדרכ"מ** (שם) משמע שמדינא יש לפסוק כדעת האוסרים, וכן פסק **השאגת אריה** (ס"ה יג) וע"כ כתב דאין להתיר לטבול כלי בשבת כלל, אם לא באופן שיש ספק האם הכלי בכלל חייב טבילה דאז יש להקל כדעת המתירים להטביל כלי בשבת, או בדיעבד אחר שהטבילו 'אפשר' דמותר להשתמש בו כיון דיש מתירים אפי' לכתחילה.

ומעתה יש לדון מתי נעשית הכשרת הכלי האם בכניסת הכלי למים או לאחר שיצא מן המים, ונפק"מ במי שהלך בערב שבת להטביל כלים ובלייל שבת ראה ששכח חלק מהם במקוה האם רשאי להוציאם מהמקוה, או שמא טהרת הכלי נעשית רק אחר שיצא מן המים וכשם שאסור להטביל כלים בשבת אסור אף להוציאם מהמקוה בשבת.

והנה דייק **הכס"מ** (שאר אבות הטומאה ג, טו) מדברי **הרמב"ם** שאין הטמא נטהר אלא בשעת עלייתו מן המקוה. וכתב **בשו"ת בית יצחק** (י"ד, לח, ה) שאף שדבריו חידוש גדול מ"מ כן מדויק מדברי **הגמ'** (שבת לה, א) שכתבה שהרוצה לדעת מתי בין השמשות לדעת רבי נחמיה "יניח חמה בראש הכרמל וירד ויטבול בים ויעלה". והקשו **התוס'** (שם) "א מדוע כתבה הברייתא "ויעלה" הלא אין זה מענין הטבילה [וע"ע במהרש"א (שם) משי"כ בזה], ולפי דברי **הכס"מ** אתי שפיר כיון שהעליה היא חלק מהטבילה ובלא העליה לא עלתה הטבילה, וע"כ צריך שהעליה תהיה קודם בין השמשות. ונפק"מ במי שהטביל כלי ובשעת העליה נדבקה חציצה בכלי שלדברי **הכס"מ** לא עלתה הטבילה וצריך לחזור ולטבול. ועוד נפק"מ בנידו"ד שלכא"ו אין היתר להוציא את הכלי בשבת מהמקוה כיון שהעליה מהמקוה היא חלק מהטהרה וכשם שאסור לטבול כלי בשבת כך אסור אף להוציאו מהמקוה.

אמנם במשנה **במקוואות** (ו, ה) מבואר שמקוה שהיו בה מ' סאה מכוונות וירדו שנים וטבלו בזה אחר זה הראשון טהור, ולכא"ו לפי"ד **הכס"מ** צ"ע היאך הראשון טהור הלא מרגע שהוציא ראשו מן המים התמעטו המים לפחות ממי' סאה, והאדם לא נטהר עד שכולו יצא מן המקוה, ונמצא שבשעה שיצא לא היה במקוה מ' סאה.

ובספר דבר אברהם (ח"ב בהשטות ס"ה טו) הקשה שלפי"ד **הכס"מ** צ"ע היאך מותר להטביל כלי ולהוציאו דרך פיו מהמים הלא מרגע שיצא פי הכלי מן המים חזרו המים שבתוך הכלי ונטמאו מהכלי שעדיין לא נטהר כיון שלא יצא כולו מהמקוה, ושוב חוזרים המים ומטמאים את הכלי, ודבר פשוט הוא שמותר להוציא כלי מן המקוה דרך פיו.

וכן יש להוכיח מדברי **הריב"ש** (סימן רצ"ג) שכתב שאדם שטבל במקוה של מ' סאה מצומצמות אף אם יצא מים לחוץ קודם שהוציא את ראשו מהמים מ"מ עלתה לו הטבילה כיון שהתכסה גופו במים קודם שיצאו חלק מהם, וכ"כ **החת"ס** (י"ד כ"ט) שאף אם נחלו המים לחוץ קודם שהוציא ראשו כשר. ומבואר שאף שביציאה לא היו ארבעים סאה במקוה מ"מ עלתה הטבילה, ודלא ככס"מ.

ובחלקת יואב (ס"ה ט' ובדע"ת (י"ד מא, יד) כתבו דאין כוונת **הכס"מ** שלא חלה הטהרה עד שיצא האדם כולו מן המים, אלא שצריך שיצא מן המים מעט ואז חלה הטהרה על האדם, ולפי"ז מיושבים הקושיות הנ"ל, שהרי ברגע שהטמא הראשון הוציא ראשו מן המים הוא נטהר ואין צריך שיצא כולו מן המים, וכמו"כ מרגע שהחלו בהוצאת הכלי מן המים הכלי נטהר אף שלא יצא כולו. ומשי"כ הריב"ש שאף אם המים נחלו קודם שיצא האדם מן המים, י"ל דמה שהמים החלו לזחול מחוץ למקוה זה עצמו נחשב כאילו התחיל האדם לצאת מהמקוה ועלתה הטבילה, דמה לי אם התחיל הוא לצאת מן המים או שהחלו המים לצאת ממנו בכל גווני עלתה הטבילה.

ומיהו אף לפי"ד עדיין יל"ע בדעת **הכס"מ** מדברי **הגמ' בביצה** (י"ח, א) שנדה שאין לה בגדים טהורים ללבוש אחר טבילתה מערמת בבגדיה וטובלת, וא"י כדבריהם שמרגע שהחלה להוציא את ראשה עלתה לה הטבילה, א"כ נמצא שהאשה החלה להיטהר מרגע שיצאה מהמים והבגדים שעליה עדיין היו בתוך במקוה ועדיין לא נטהרו כיון שהיו משוקעים במים, ושוב יחזרו הבגדים ויטמאו את האשה שאינה יכולה להיטהר בטבילה זו כיון שכבר יצאה מן המים. ומוכח שלא כדעת **הכס"מ**.

וכ"כ האבני"ז (ח"י"מ ע"ג) שעיקר דינו של **הכס"מ** תימה גדולה, דבפסוק "ורחץ במים" משמע שלא כדבריו אלא שעצם הרחיצה מטהרת, ועוד דבגמ' **בנדרים** (נ"ג, ה) מוכח שלא כדבריו, וכ"כ **הרש"ש** (נדרים שם) שדברי **הכס"מ** צ"ע, וכן תמה על **הכס"מ בשו"ת זקן אהרן** (א, נ"ג), וכן משמע **בשיעורי שבט הלוי** (ס"ה קצ"ט סעי' י אות א) שאין פוסקים כדעת **הכס"מ**. ולפי"ז נראה שאף מי ששכח כלי במקוה בערב שבת יכול להוציאו בשבת ואין בזה איסור כלל.

ועוד יש לצרף לזה משי"כ **בשו"ת צננת פענח** (א, רמ"ג) בביאור כוונת **הכס"מ** דאין כוונתו שהטהרה אינה חלה עד שיוצא מן המים, אלא שאף לפי"ד מרגע שנכנס למים טהור, ורק ש"שם טהור" לא חל עליו עד שעת היציאה מן המים, ולפי"ד כל דברי **הכס"מ** אינם אלא תנאי שצריך שיצא מן המים כדי שיחול עליו "שם טהור", אך עצם הטהרה חלה כבר בעודו במים.

ולפי דבריו אף לדעת **הכס"מ** אם שכחו את הכלי במים בערב שבת יכול להוציאו בשבת כיון שכבר חלה הטהרה על הכלי אלא ש"שם טהור" לא חל עד היציאה, אך לא מצאנו שיש איסור בנתינת "שם טהור" לכלי בשבת. ואדרבה הלא מדברי **הרמ"א** (שכ"ג, ז) שפסק שמותר להערים ולהטביל כלי ע"י שישאב בו מים, מוכח שלא חששו לנתינת "שם טהור" על הכלי בשבת, אלא רק למה שנראה כמתקן כלי, וכאן שאינו נראה כמתקן כלי כיון ששואב בכלי מים אין איסור. וכ"ש בנידו"ד ששכח כלי במקוה י"ל דאינו נראה כמתקן כלי, אלא כלוקח כלי ששכח במים ואין איסור להוציאו מן המים בשבת.

נכתב ע"י הרב מ. י. פ. שליט"א

מדור זה נכתב לעיון בלבד ואין לסמוך עליו הלכה למעשה

מלמות: "תניא כל ארבעים שנה שהיו במדבר, בכל ערב תשעה באב היה הכרוז יוצא ואומר - צאו לחפור, והיה כל אחד ואחד יוצא וחופר לו קבר וישן בו, שמא ימות קודם שיחפור. ולמחר הכרוז יוצא וקורא - יבדלו חיים מן המתים, וכל שהיה בו נפש חיים היה עומד ויוצא, וכל שנה היו עושין כן".

ולפי"ז יבואר עוד, שאף שחטאו מתחילה במידת "אמת" (ובפ"י שנתבאר לעיל) בבקשת מהלך טבעי - חלף בקשת ההנהגה הניסית בידי הבורא יתברך, הרי שבעת שובם בתשובה שלימה חזקה ההכרה בלבבם במידת אמת זו, וישבו והודו בפניהם כי דרכו של משה רבינו ותורתו - אמת היא, וכי בקשת הדרך הטבעית פגם היא במידת האמת - בהנהגת הבורא יתברך. ועל כן שבו כל שנה ושנה, ומסרו עצמם למיתה ביד ה', והקריבו עצמם למות על קידוש השם, וכל ימיהם היו מציאות מתמשכת של הכנה למיתה, עד שעלו במעלות רמות בעבודת ה', וזכו להתכונות בתואר "חסידיו כורתי בריתי עלי זבח" כי אותה ההכנה שהכינו עצמם למיתה נחשבה להם כעולה וכקרוב, "עלי זבחייהם" שזבחו את עצמם - כביכול, במה שנכנסו לקבריהם וקבלו עליהם את הדין באהבה.

ולכך נאמר במיתתם "אספו לי חסידיו" בלשון אסיפה דייקא, כלשון האמור במית הצדיקים וכמשי"נ "אסף אהרן אל עמיו", שמיתת הצדיקים אינה בבחינת מיתה, אלא כאסיפה בעלמא היא משולה, שנפשמ נאספת מן הארץ ונצרת בצרור החיים, והכרוז שיצא משמים בכל שנה מאותם מ' שנים המכרזת ואומרת "יבדלו החיים מן המתים" - כמיתת נשיקה נחשבה, שעל פי ה' מתו אלו שנבחרו באותה השנה, ונאספו אל ארץ החיים.

(המשך המאמר, וביאור מחלוקת קרח על משה רבינו, בשבוע הבא ברצות ה')

גליון זה נתרם לעילוי נשמת הר"ר עידו ב"ר יוסף יצחק זצ"ל נלב"ע י"א אב תשע"ג ת. נ. צ. ב. ה.

בכל עניני הגליון 0527121241
 לקבלת העלון במייל -
 NerYissachar@gmail.com